
Д о д а т о к

**Про основні засади та етапи роботи групи
істориків при Урядовій комісії
з вивчення діяльності ОУН і УПА**

22 жовтня 1993 р. увійшов у дію Закон України “Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту”. Він визнав військовиків УПА, які брали участь у боях проти німецьких загарбників на тимчасово окупованій території України до 1944 р. включно, особами, які належать до категорії учасників бойових дій. Отже, на індивідуальному рівні для цих ветеранів “проблема ОУН-УПА” не існує. Жодна політична сила в Україні не виступає за вилучення вказаного пункту з переліку осіб, які належать до учасників бойових дій. На індивідуальному рівні проблема виникає, однак, для тих бойовиків ОУН і військовиків УПА, які включилися у боротьбу після 1944 р. і боролися виключно з радянською владою.

Проблема постає і на рівні історичної оцінки військової формації, якою була Українська повстанська армія, і політичної сили, що її створила — Організації українських націоналістів (С. Бандери).

З іншого боку, проблема полягає в тому, що органи радянської влади боролися з повстанським рухом не тільки силовими методами і репресіями проти пов'язаного з повстанцями місцевого населення, але й засобами пропаганди і провокації. Радянські пропагандисти твердили про те, що повстанський рух ініційований гітлерівськими спецслужбами. Ця теза раніше активно використовувалася у боротьбі, а нині — у полеміці з повстанцями. Наголос у звинуваченнях, що висувалися і висувуються проти повстанців, завжди робився на їхніх діях у період Другої світової війни, тобто у 1939 — 1945 рр.

Після виборів до Верховної Ради УРСР та місцевих рад у березні 1990 р., які були програні комуністами у трьох областях Галичини, Народний рух України поставив питання про політичну реабілітацію ОУН і УПА. У зв'язку з цим керівники трьох відділів ЦК КПРС (ідеологічного, партійного будівництва і кадрової роботи, державно-правового) 28 серпня 1990 р. звернулися в секретаріат ЦК з доповідною запискою “Про суспільно-політичну обстановку в західних областях України”. В ній пропонувалося “в партийной печати и других средствах массовой информации начать широкую публикацию документов из партийных архивов, КГБ—МВД о действиях бандеровцев под руководством спецслужб фашистской Германии и других стран”. Ґрунтуючись на пропозиціях записки, секретаріат ЦК КПРС прийняв 17 січня 1991 р. розгорнуту постанову “Про спроби політичної реабілітації Організації

українських націоналістів і Української повстанської армії в західних областях Української РСР”¹.

Після 24 серпня 1991 р. ветерани УПА, а також політичні або громадсько-політичні організації, які вважають себе правонаступниками ОУН, поставили питання про визнання Української повстанської армії воюючою стороною у Другій світовій війні. Вони твердили, що задовго до появи самостійної держави сотні тисяч українців у лавах ОУН і УПА боролися за свободу і незалежність України. Боротьбу ОУН і УПА проти вермахту і Радянської армії та інших силових структур компартійно-радянського політичного ладу вони розглядають як національно-визвольну боротьбу за утворення Української самостійної соборної держави (УССД).

Організація ветеранів України і ліві партії, які підтримують цю організацію, не бажають змінювати оцінок діяльності ОУН і УПА, встановлених у директивних рішеннях ЦК КПРС. Вони вимагають вилучити з навчальної програми ті підручники з історії України, в яких бойовики ОУН і військовики УПА показані нарівні з радянськими партизанами як учасники руху Опору. Вони продовжують твердити, що ті, хто перебував в ОУН і УПА, є зрадниками українського народу, фашистськими прислужниками і воєнними злочинцями.

“Проблема ОУН-УПА” набула загальнонаціональної ваги в ході відзначення 50-річчя УПА восени 1992 р. Прихильники і противники УПА у 1993 р. провели по кілька наукових конференцій, не контактуючи між собою. Висновки, до яких вони прийшли на цих конференціях, були протилежними за змістом.

1 лютого 1993 р. Президія Верховної Ради України ухвалила постанову “Про перевірку діяльності ОУН-УПА”. На Міністерство юстиції було покладено завдання створити урядову комісію, яка зайнялася б реалізацією постанови. Однак Міністерство юстиції тільки 14 червня 1994 р. скликало нараду з представниками Служби безпеки, Міністерства внутрішніх справ та Головного архівного управління, яка висунула пропозицію створити дослідну групу для вивчення проблеми силами позапартійних науковців. Через відсутність фінансування справа не зрушила з місця. Проте уперше в урядових колах визнали необхідність здійснити науково-дослідну роботу з “проблеми ОУН-УПА”, починаючи з первинного етапу — вивчення архівних документів.

13 вересня 1996 р. Верховна Рада України ухвалила рішення створити тимчасову комісію з метою сприяння у вивченні питань, пов’язаних з перевіркою діяльності ОУН і УПА. Очолив парламентську комісію народний депутат України А. Юхимчук. Історичний та юридичний висновки стосовно “проблеми ОУН-УПА” передбачалося розглянути на Верховній Раді України у березні 1997 р. Відповідне рішення було доведено до відома керівництва Організації ветеранів України, Організації українських націоналістів і Конгресу українських націоналістів².

¹ Баран В. Україна: новітня історія (1945—1991 рр.). Львів, 2003. — С.607—610.

² Протистояння. Звернення, заяви, листи громадських організацій, політичних партій, громадян України до комісій з вивчення діяльності ОУН-УПА. 1996—1998 рр. Упорядник Л.Гриневич. К., 1999. — С.15.

До комісії А. Юхимчука на паритетних засадах увійшли народні депутати, які представляли різні погляди на “проблему ОУН-УПА”. Через це її робота була паралізована. “Проблема ОУН-УПА” викликала розкол й у ветеранському русі. 13—14 жовтня 1996 р. у Києві відбувся установчий з’їзд Всеукраїнського об’єднання ветеранів Другої світової війни. З’їзд прийняв статут і програму, обрав раду на чолі з І. Юхновським і висловився за надання статусу учасників війни та відповідних пільг всім ветеранам УПА. Конфронтація в суспільстві дедалі більше загострювалася, втягуючи у свою орбіту не тільки ветеранів, а й політичні сили, які прагнули використати їхній високий моральний авторитет.

Неспроможність парламентської комісії розв’язати “проблему ОУН-УПА” змусила Президента України покласти в цій справі на уряд. 28 травня 1997 р. Л. Кучма дав доручення створити Урядову комісію з вивчення діяльності ОУН і УПА. Постановою Кабінету Міністрів від 12 вересня 1997 р. за № 1004 комісія була створена у складі віцепрем’єр-міністра (голова комісії), міністра юстиції, міністра закордонних справ, міністра внутрішніх справ, міністра фінансів, міністра інформації, міністра освіти, голови Служби безпеки, Генерального прокурора (за згодою), президента Національної академії наук, директора Інституту історії України НАН України, директора Інституту стратегічних досліджень. Функції робочого апарату комісії були покладені на Міністерство юстиції.

Робоча група істориків при Урядовій комісії з вивчення діяльності ОУН і УПА була сформована в Інституті історії України НАН України, але не мала постійного складу (за винятком керівника групи С. Кульчицького і відповідального секретаря О. Веселової). Спеціалісти з інституту або з інших установ залучалися до роботи в групі на підставі трудових угод.

Організуючи свою діяльність, робоча група приділила виняткову увагу питанню про те, в якій формі мали реалізуватися її висновки. Звичайна форма наукової записки була б мало переконливою як для Урядової комісії з вивчення діяльності ОУН і УПА, так і для широкої громадськості. У 1992—1993 рр. Інститут історії України НАН України готував і подавав такі записки до Верховної Ради і Кабінету Міністрів України, але вони сприймалися як точка зору тих науковців, які їх готували, і не більше.

Тому головним напрямом в організації роботи стала підготовка трьох взаємопов’язаних документів:

- фундаментального збірника документів про діяльність ОУН і УПА, на матеріалах якого повинна була готуватися історична довідка;
- розгорнутої історичної довідки про ОУН і УПА, на матеріалах якої мали бути підготовлені основні тези;
- основних тез з оцінкою дій ОУН і УПА;

Смисл такої структури дослідницького проекту полягав у тому, щоб створити можливість перевірки будь-якої тези з фахового історичного висновку кожним, хто мав би сумнів щодо її істинності, на широкому документальному матеріалі. У випадку ж, якщо і цей матеріал не буде переконливим, бажаючий міг би звернутися до документальної частини дослідження.

На засіданні 20 січня 1998 р. Урядова комісія затвердила план заходів, згідно з яким треба було подати Президентові України і Верховній Раді України пропозиції стосовно визначення офіційної позиції щодо діяльності ОУН і УПА до 15 грудня 1998 р. Проте під час роботи було виявлено стільки “білих плям”, що зазначені строки стали абсолютно нереальними. Зрозумілим залишалось лише одне: результати науково-дослідної роботи треба було реалізувати якомога швидше. Тому історичний висновок і розгорнуту довідку робоча група істориків готувала двічі: в 2000 і 2004 рр.

У 2000 р. була надрукована попередня історична довідка “Проблема ОУН-УПА” обсягом в 129 с. (7,7 друк. арк.) і заснований на ній “Історичний висновок про діяльність ОУН-УПА (попередній варіант)” обсягом 38 с. (1,5 друк. арк.).

У вересні 2004 р. на підставі рукопису підготовлених робочою групою нарисів “Організація українських націоналістів і Українська повстанська армія” з’явився головний документ — “Основні тези з проблеми ОУН-УПА (історичний висновок)”. Рукопис нарисів у паперовому та електронному вигляді, а також виготовлена в комп’ютерно-видавничому відділі Інституту історії України брошура під назвою “Проблема ОУН-УПА. Звіт робочої групи істориків при Урядовій комісії з вивчення діяльності ОУН і УПА. Основні тези з проблеми ОУН-УПА (історичний висновок)” у жовтні та листопаді 2004 р. були передані замовнику — Міністерству юстиції України. Тоді ж обидві праці були передані видавництву “Наукова думка” для опублікування в 2005 р. у вигляді книг “Організація українських націоналістів і Українська повстанська армія. Історичні нариси” (40 друк. арк.) та “Організація українських націоналістів і Українська повстанська армія. Фаховий висновок робочої групи істориків при Урядовій комісії з вивчення діяльності ОУН і УПА” (4 друк. арк.).

Між нарисами “Організація українських націоналістів і Українська повстанська армія” видання 2005 р. і попередньою історичною довідкою “Проблема ОУН-УПА” видання 2000 р. існує якісна відмінність. Так само існує якісна відмінність між головним документом робочої групи — історичним висновком з проблеми ОУН-УПА зразка 2000 р. і 2005 р. Відмінність між цими працями робочої групи полягає не стільки в оцінках досліджуваних явищ, скільки в глибині розробки проблеми.

У членів робочої групи, так само як у всіх інших громадян, є власна політична позиція щодо “проблеми ОУН-УПА”. Вони далеко не одностайні, але як фахівці — дослідники істини, вони не можуть залишатися в процесі роботи з фактами на взаємопротилежних позиціях, навіть якщо на таких позиціях вони стояли до початку відповідної роботи. Свою увагу робоча група зосередила тільки на збиранні і аналізі неспростовних фактів. У необхідних випадках увага зосереджувалася на існуючих в науковій або пропагандистській сферах матеріалах, які нібито мали вигляд неспростовних фактів, але насправді є штучно створеними однією з сторін тодішнього протистояння з метою морально обтяжити противника.

Маючи багаторічний досвід роботи над “проблемою ОУН-УПА”, члени робочої групи розуміли, що підготовлені ними праці й зроблені на їх основі висновки не можуть переконати тих, хто брав участь у

конфлікті. Тому таке завдання навіть і не ставилося. Нашою головною метою було — надати об'єктивний фактичний матеріал у розпорядження органів влади та широкої громадськості для самостійних висновків.

Опубліковані у 2005 р. напрацювання робочої групи спираються на істотно ширшу, ніж у 2000 р., фактологічну основу. Впродовж семи років (1998—2004) робоча група випустила в світ 28 книг загальним обсягом 5819 с. (293,8 друк. арк.). Більша частина їх — це монографічні розробки “білих плям” з історії ОУН і УПА. Кращі публікації покладені в основу підсумкової колективної монографії “Організація українських націоналістів і Українська повстанська армія. Історичні нариси”. Структура цієї книги має такий вигляд:

П р е д м о в а. (С. В. Кульчицький).

Розділ 1. Тактика і стратегія українських націоналістів на початковому етапі Другої світової війни (І. К. Патриляк).

Розділ 2. Перехід ОУН(Б) на антинімецькі позиції (1941—1942) (А. В. Кентій).

Розділ 3. Бульбівці (“перша УПА”) (В. В. Дзьобак).

Розділ 4. “Двофронтна” боротьба УПА (1943 — перша половина 1944 рр.) (А. В. Кентій).

Розділ 5. Бойові дії ОУН і УПА на антипольському фронті (І. І. Ільюшин).

Розділ 6. Боротьба збройних відділів ОУН і УПА з радянським карально-репресивним апаратом (О. м. Лисенко).

Розділ 7. Антикомуністичний опір ОУН і УПА у післявоєнний період (1946 — 1956 рр.) (А. В. Кентій).

Розділ 8. Ідеологія Організації українських націоналістів (Г. В. Касьянов).

Починаючи свою діяльність, робоча група користувалася бюджетним фінансуванням, що надходило через Міністерство юстиції України. Однак з 2000 р. фінансування було припинене (на три роки), і характер діяльності робочої групи змінився. Ми звернулися до науковців, які через власну зацікавленість займалися “проблемою ОУН-УПА”. Авторами розділів підсумкової монографії стали В. Дзьобак та І. Патриляк, які раніше працювали над кандидатськими дисертаціями відповідної тематики. І. Ільюшин видрукував за допомогою робочої групи три монографії, після чого захистив докторську дисертацію з теми написаного ним розділу в книзі “Організація українських націоналістів і Українська повстанська армія. Історичні нариси”.

Особливо важливу роль в діяльності робочої групи відіграв працівник Центрального державного архіву громадських об'єднань України А. Кентій. Один з найбільш досвідчених архівістів, він більше десяти років досліджував історію УПА, зафіксовану в першоджерелах, а не публікаціях радянської або української зарубіжної історіографії. Співробітництво з А. Кентієм виявилось взаєморісним. В перші півтора року друкована продукція робочої групи складалася виключно з монографій А. Кентія, які йому не вдавалося раніше надрукувати. У підсумковій колективній монографії “Організація українських націоналіс-

тів і Українська повстанська армія. Історичні нариси” А. Кентію належать три розділи з восьми.

Робоча група звернулася до завідуючих відділами в Інституті історії України НАН України з проханням підготувати відповідні їх науковій спеціалізації розділи колективної монографії “Організація українських націоналістів і Українська повстанська армія. Історичні нариси”. Завідуючий відділом історії Другої світової війни д.і.н. О. Лисенко написав розділ про боротьбу збройних відділів ОУН і УПА з радянським карально-репресивним апаратом в останні роки Великої вітчизняної війни. Відомий своїми публікаціями з історії націоналізму проф. Г. Касьянов, який очолює в інституті відділ новітньої історії і політики, підготував завершальний розділ колективної монографії — “Ідеологія Організації українських націоналістів”.

Окремо слід зупинитися на запланованому до видання фундаментальному збірнику документів про діяльність ОУН і УПА, який є заключним елементом тріади дослідницького проекту. Робоча група істориків має рукописи п’яти документальних збірників (упорядник к.і.н. О. М. Веселова), кожний з яких висвітлює події одного року Великої вітчизняної війни. Вони є результатом дослідницької праці за період 1997 — 2004 рр. і друкуватимуться на поліграфічній базі Інституту історії України в 2005 р. Автори книги “Організація українських націоналістів і Українська повстанська армія. Історичні нариси” готували свої тексти, спираючись на власну багаторічну працю, кожний за своєю темою — в архівах України, Росії і Польщі. Вказані збірники документів можуть служити джерелом об’єктивної інформації для будь-кого, хто прагне більше дізнатися про діяльність ОУН і УПА.

Коли заходить мова про перевірку тих або інших положень у монографії “Організація українських націоналістів і Українська повстанська армія. Історичні нариси”, ми пропонуємо взяти до уваги чотиритомник “Україна в Другій світовій війні у документах. Збірник німецьких архівних матеріалів”, упорядкований проф. Університету Сорбонна (Париж) і Українського вільного університету (Мюнхен) Володимиром Косиком:

Том 1, Львів, 1997, 384 с.; 60 документів за 1941 р.

Том 2, Львів, 1998, 384 с.; 52 документи за 1941—1942 рр.

Том 3, Львів, 1999, 384 с.; 55 документів за 1942—1943 рр.

Том 4, Львів, 2000, 368 с.; 71 документ за 1944 — 1945 рр.

Томи 2 і 3 видані під грифом трьох установ — Львівського національного університету ім. І. Франка, Інституту української археографії та джерелознавства ім. М. Грушевського НАН України та Інституту українознавства ім. І. Крип’якевича НАН України. Томи 1 і 4 мають грифи тільки двох перших установ.

У чотиритомнику проф. В. Косика майже нема випадкових документів. Всі вони у сукупності дають картину Опору на тимчасово окупованій території України в 1941—1944 рр., яка впливає з німецьких документів. Кожний документ публікується у чотиритомнику двічі: в оригіналі німецькою мовою, а також у перекладі українською мовою.

Деякі недоліки чотиритомника кидаються у вічі: відсутній джерелознавчий аналіз, у першому томі відсутні архівні посилання, трапляються грубі помилки перекладачів. Однак перелічені недоліки не за-

важають користуванню документами. Навіть помилки перекладачів вдається відкоригувати, тому що німецький текст цілком читабельний. Проте майже всі документи надані у фрагментах, і неможливо встановити, чи не зняв упорядник ту частину тексту, яка не влаштувала його за змістом.

Німецькі архівні джерела мають особливо велике значення для визначення суті відносин між ОУН і УПА, з одного боку, та абвером, гестапо і вермахтом — з другого. Це ключовий пункт в проблемі ОУН-УПА. А тому робоча група істориків при Урядовій комісії з вивчення діяльності ОУН і УПА повинна була визначитися, як використати ці документи. Було вирішено відрядити в Німеччину для перевірки *de visu* документів з чотиритомника проф. В. Косика старшого наукового співробітника відділу історії України періоду Другої світової війни Інституту історії України к.і.н. М. Дубик. Вона мала великий досвід роботи в німецьких архівах, внаслідок чого їй вдалося ідентифікувати навіть ті документи, на які В.Косик не дав конкретних посилань.

М. Дубик перевірила 181 з 238 документів чотиритомника. 123 документи зберігаються у Федеральному архіві в Берліні, 58 — у Федеральному військовому архіві у Фрайбурзі. Переважна більшість опублікованих документів з Федерального архіву в Берліні (у проф. В. Косика йдуть посилання на Кобленц, але з 1997 р. вони зберігаються в Берліні) походить з фондів Рейхсміністерства окупованих східних областей (R—6, 38 документів) та Головної служби безпеки Рейху (R — 58, 55 документів). Вони не є оригінальними, а зберігаються у вигляді мікрофішів, зроблених з матеріалів Документального центру у Вашингтоні. Переважна більшість опублікованих документів з Федерального військового архіву у Фрайбурзі (38 з 58) походить з фонду Командування збройними силами (RH — 2). Вони також зберігаються в архіві у вигляді мікрофішів.

Документ № 7 (том 2, с. 24—26) “Донесення про події в СРСР, № 106 від 7 жовтня 1941 р.”, де йдеться про знищення 33 771 єврея зондеркомандою 4а у Києві, в обірваній своїй частині повідомляє про втрату бандерівцями сил через масові арешти. Якими б не були мотиви невміщення сюжету про членів ОУН(Б) в документі з описом трагедії Бабиного Яру, зміст купюр не засвідчує прагнення укладача приховати несприятливу для ОУН(Б) інформацію. У документі № 39 (том 3, с. 262—263) не подається закінчення інформації Німецького бюро новин про від’їзд перших добровольців дивізії СС “Галичина” зі Львова 18 липня 1943 р. Але вилучений текст не має істотного значення (йдеться про те, як львів’яни вітали добровольців). У переважній більшості випадків фрагментація документів пояснюється переходом оповіді від України до інших територій.

Отже, документам упорядкованого проф. В. Косиком чотиритомника можна довіряти. Інша річ, що відбір документів про діяльність УПА у 1943—1944 рр. здійснювався ним під певним кутом зору. Зокрема, проф. В. Косик не включав до своїх збірників інформації про нищення військовиками УПА жителів польських сіл. Для висвітлення теми про українсько-польське протистояння на окупованій німцями території України збірник документів проф. В. Косика не підходить.

Не менше значення для виявлення багатьох закономірностей повстанського руху має нова серія "Літопису УПА" у складі семи томів:

Том 1. — Київ—Торонто, 1995. — 482 с. (Видання Головного командування УПА);

Том 2. — Київ—Торонто, 1999. — 724 с. (Волинь і Полісся: УПА та запілля 1943—1944);

Том 3. — Київ—Торонто, 2001. — 652 с. (Боротьба проти УПА і націоналістичного підпілля: директивні документи ЦК Компартії України, 1943—1959);

Том 4. — Київ—Торонто, 2002. — 598 с. (Боротьба проти УПА і націоналістичного підпілля: інформаційні документи ЦК КП(б)У, обкомів партії, НКВС — МВС, МДБ — КДБ. 1943—1959. Книга 1. 1943—1945);

Том 5. — Київ—Торонто, 2002. — 574 с. (Боротьба проти УПА і націоналістичного підпілля: інформаційні документи ЦК КП(б)У, обкомів партії, НКВС — МВС, МДБ — КДБ. 1943—1959. Книга 2. 1946—1947);

Том 6. — Київ—Торонто, 2003. — 512 с. (Боротьба проти УПА і націоналістичного підпілля: інформаційні документи ЦК КП(б)У, обкомів партії, НКВС — МВС, МДБ — КДБ. 1948. Книга 3. 1948);

Том 7. — Київ—Торонто, 2003. — 718 с. Боротьба проти УПА і націоналістичного підпілля: інформаційні документи ЦК КП(б)У, обкомів партії, НКВС — МВС, МДБ — КДБ. 1949—1959. Книга 4. 1949—1959.

Ці томи були підготовлені науковцями Інституту української археології та джерелознавства ім. М. Грушевського і Центрального державного архіву громадських об'єднань України (упорядники — К. Абрамова, О. Вовк, В. Галаса, М. Деркач, А. Кентій, В. Кук, В. Лозицький, І. Павленко, Ю. Черченко). Матеріали цього архіву особливо широко використовували в своїй дослідницькій роботі члени робочої групи.

Нарешті, у дослідженні проблематики ОУН-УПА велике значення має "Літопис УПА" — серійне книжкове видання документів, матеріалів і наукових праць, яке виходить в світ з 1989 р. в Торонто. Робоча група присвятила одне з своїх видань аналізу його змісту (Здіорук О. "Літопис УПА": час, події, джерела). У цьому виданні вивчався 30-томний корпус видань. Відтоді з'явилося ще 10 томів.

Додатковим напрямом у діяльності робочої групи істориків у 1998—2003 рр. було опрацювання підготовчих матеріалів, без яких не може обійтися жодна науково-дослідна робота: бібліографічних покажчиків і покажчиків архівних матеріалів. Було вирішено ці матеріали публікувати, щоб вони стали корисними іншим дослідникам проблеми ОУН-УПА.

Ще одним важливим напрямком в діяльності робочої групи стало упорядкування переданого їй Міністерством юстиції архіву. Він складався з документів громадських організацій та окремих осіб стосовно проблеми ОУН-УПА, адресованих у 1992—1999 рр. Президентові України, Верховній Раді, Кабінету Міністрів, Міністерству юстиції, іншим державним органам.

Довести колосальний обсяг кореспонденції до упорядкованого стану було, перш за все, знаком поваги до людей, які сподівалися на те, що їхній голос дійде до високих інстанцій. По-друге, тільки у формі

Додаток

упорядкованих книг цей архів отримав можливість бути вивченим тими інстанціями, які мали право і повноваження вирішувати справи державної ваги. По-третє, аналіз архіву давав робочій групі орієнтири для наукового пошуку. Вивчивши конкретні питання, які хвилювали людей, ми звертали увагу саме на них, коли готували текст підсумкової монографії з проблеми ОУН-УПА. Найбільш характерні листи опубліковані у двох книгах загальним обсягом 950 с. (59,4 авт. арк.).

Основні творчі здобутки робочої групи зосереджуються в її публікаціях, здійснених на поліграфічній базі Інституту історії України. За роками публікації розподіляються таким чином:

1998 р.

1. Кентій А. В. Українська військова організація (УВО) в 1920—1928 рр. Короткий нарис. — К.: Інститут історії України НАН України, 1998. — 81 с. (4,8 друк. арк.).

2. Кентій А. В. Нариси історії Організації українських націоналістів (1920—1941 рр.). — К.: Інститут історії України НАН України, 1998. — 201 с. (12,0 друк. арк.).

1999 р.

3. Кентій А. В. Нариси історії Організації українських націоналістів в 1941—1942 рр. — К.: Інститут історії України НАН України, 1999. — 201 с. (10 друк. арк.).

4. Кентій А. В. Українська повстанська армія в 1942—1943 рр. — К.: Інститут історії України НАН України, 1999. — 287 с. (17,28 друк. арк.).

5. Кентій А. В. Українська повстанська армія в 1944—1945 рр. — К.: Інститут історії України НАН України, 1999. — 220 с. (12,79 друк. арк.).

6. Кентій А. В. Нарис боротьби ОУН-УПА в Україні (1946—1956 рр.). — К.: Інститут історії України НАН України, 1999. — 111 с. (6,65 друк. арк.).

7. Здіорук С. І., Гриневич Л. В., Здіорук О. І. Показчик публікацій про діяльність ОУН та УПА (1945—1998 рр.). — К.: Інститут історії України НАН України, 1999. — 173 с. (19,38 друк. арк.).

8. Національне примирення чи конфронтація? Збірник документів / Автор передмови та упорядник О. М. Веселова. — К.: Інститут історії України НАН України, 1999. — 543 с. (32,52 друк. арк.).

9. Фонди з історії Української повстанської армії в державних архівосховищах України. Анотований показчик фондів УПА (1942—1946). — Вип. 1. Автор передмови Г. В. Папакін; упорядники: Г. В. Папакін, О. Д. Вовк, З. Яцишин. — К.: Інститут історії України НАН України, 1999. — 60 с. (3,49 друк. арк.).

10. Протистояння. Звернення, заяви, листи громадських організацій, політичних партій, громадян України до Комісії з вивчення діяльності ОУН-УПА. 1996—1998 рр. / Автор передмови та упорядник Л. В. Гриневич. — К.: Інститут історії України НАН України, 1999. — 406 с. (24,4 друк. арк.).

2000 р.

11. Здіорук (Стельмах) О. І. “Літопис УПА”: час, події, джерела: Джерелознавча достовірність та інформаційна цінність багатотомно-

го видання "Літопис УПА". — К.: Інститут історії України НАН України, 2000. — 142 с. (8,52 друк. арк.).

12. Кокін С. А. Анотований покажчик документів з історії ОУН і УПА у фондах Державного архіву СБУ. Анотований покажчик документів з фонду друкованих видань (1944—1953). — Вип. 1. — К.: Інститут історії України НАН України, 2000. — 214 с. (9,6 друк. арк.).

13. Шаповал Ю. А. ОУН і УПА на терені Польщі (1944—1947 рр.). — К.: Інститут історії України НАН України, 2000. — 332 с. (8,9 друк. арк.).

14. Фонди з історії Української повстанської армії у державних архівосховищах України (1941—1957 рр.). — Вип. 2: Анотований покажчик фондів партійних органів УРСР, в яких відбилася боротьба з УПА / Автор передмови та упорядник Г. В. Папакін. — К.: Інститут історії України НАН України. — 2000. — 48 с. (2,88 друк. арк.).

15. Проблема ОУН і УПА. Попередня історична довідка. — К.: Інститут історії України НАН України, 2000. — 129 с. (7,68 друк. арк.).

16. Проміжний звіт Робочої групи для підготовки історичного висновку про діяльність ОУН-УПА. Історичний висновок про діяльність ОУН-УПА (попередній варіант) / Автор С. В. Кульчицький. — К.: Інститут історії України НАН України, 2000. — 38 с. (1,47 друк. арк.).

17. Ільющин І. І. ОУН-УПА і українське питання в роки Другої світової війни (в світлі польських документів). — К.: Інститут історії України НАН України, 2000. — 198 с. (12,71 друк. арк.).

2001 р.

18. Нікольський В. М. Підпілля ОУН(Б) у Донбасі. — К.: Інститут історії України НАН України, 2001. — 179 с. (8,4 друк. арк.).

19. Ільющин І. І. Протистояння УПА і АК (Армії Крайової) в роки Другої світової війни на тлі діяльності польського підпілля в Західній Україні. — К.: Інститут історії України НАН України., 2001. — 289 с. (15,94 друк. арк.).

2002 р.

20. Дзьобак В. Тарас Бульба-Боровець і його військові підрозділи в українському русі опору (1941—1944 рр.). — К.: Інститут історії України НАН України, 2002. — 261 с. (11,27 друк. арк.).

21. Лисенко О. Є., Марущенко О. В. Організація українських націоналістів та Українська повстанська армія. Бібліографічний покажчик публікацій 1998—2002 років. — К.: Інститут історії України НАН України, 2002. — 202 с. (9,25 друк. арк.).

2003 р.

22. Матеріали та документи Служби безпеки ОУН(Б) у 1940-х рр. / Упорядники Лисенко О. т., Патриляк І. К.). — К.: Інститут історії України НАН України, 2003. — 253 с. (9,75 друк. арк.).

23. Касьянов Г. До питання про ідеологію Організації українських націоналістів (ОУН): аналітичний огляд. — К.: Інститут історії України НАН України, 2003. — 63 с. (3,1 друк. арк.).

24. Горбуров Є. Г., Шитюк М. М. Суспільно-політична та бойова діяльність націоналістичного підпілля Півдня України в роки німець-

ко-румунської окупації. — К.: Інститут історії України НАН України, 2003. — 57 с. (2,6 друк. арк.).

25. Лисенко О. Є., Марущенко О. В. Українсько-польські стосунки періоду Другої світової війни. Бібліографічний покажчик. — К. — Івано-Франківськ: Інститут історії України НАН України, 2003. — 124 с. (5,82 друк. арк.).

26. Ільошин І. І. Волинська трагедія 1943—1944 рр. — К.: Інститут історії України НАН України, 2003. — 313 с. (13,1 друк. арк.).

2004 р.

27. Патриляк І. К. Військова діяльність ОУН(Б) у 1940—1942 роках. — К.: Інститут історії України НАН України, 2004. — 598 с. (24,59 друк. арк.).

28. Проблема ОУН-УПА. Звіт робочої групи істориків при Урядовій комісії з вивчення діяльності ОУН і УПА. Основні тези з проблеми ОУН-УПА (історичний висновок). — К.: Інститут історії України, 2004. — 96 с. (3,8 друк. арк.).

Всі перелічені книги надруковані в кількості 150—200 примірників. Остання з перелічених праць (№ 28) у майже незміненому вигляді друкується видавництвом “Наукова думка” в більшій кількості примірників під назвою “Організація українських націоналістів і Українська повстанська армія. Фаховий висновок робочої групи істориків при Урядовій комісії з вивчення діяльності ОУН і УПА”. Книга, яку тримають в руках читачі, повинна оцінюватися в сукупності з усіма попередніми публікаціями робочої групи істориків.

Ми намагалися не вживати у тексті історичного висновку оціночні визначення, які випливають з сукупності фактів. Такий підхід до складання остаточного документу вважаємо єдино прийнятним. Право давати визначення належатиме тим, хто буде виступати в засобах масової інформації від свого власного імені. Це стосується і науковців, які друкували свої праці під грифом робочої групи, оскільки кожний з них має власну думку з приводу того, як кваліфікувати зміст наявних фактів.

Слід ще раз підкреслити, що колективна монографія “Організація українських націоналістів і Українська повстанська армія. Історичні нариси”, а також побудований на її базі фаховий історичний висновок ґрунтуються на величезному фактичному матеріалі. Члени робочої групи вивчали документи з проблеми ОУН-УПА під час багаторічних досліджень в архівах і бібліотеках, а також використовували опубліковані збірники архівних документів.

Зважаючи на те, що головна увага робочої групи була зосереджена на періоді Другої світової війни, ми максимально повно скористалися чотиритомним збірником німецьких архівних документів, опублікованих проф. В. Косиком. Кожний, хто захоче перевірити наші висновки щодо їх відповідності архівним документам, може також скористатися цими публікаціями В. Косика. Зі свого боку, як уже було зазначено вище, ми переконалися і в ідентичності його публікацій архівному першоджерелу, і в тому, що під час упорядкування збірників проф. В. Косик оминув своєю увагою деякі гострі сюжети. Отже, для більш повної перевірки наших висновків варто залучати й інші матеріали.

Робоча група в своїх публікаціях постаралася донести до читачів інформацію про наявні в архівах документи з проблеми ОУН-УПА, про існуючі на цю тему публікації, про зміст листів, надісланих ветеранами, а також політичними і громадськими організаціями в органи державної влади і державного управління.

Робоча група взяла курс на якнайповніше використання архівних і наявних у науковому обігу джерел. Тільки такий підхід може забезпечити довіру широкої громадськості до наших висновків. Публікації з проблеми ОУН-УПА, в яких ставиться мета глорифікувати або морально знищити українських націоналістів, завжди спиралися на просіяну під певним кутом зору і надзвичайно вузьку документальну базу. У минулому такі праці могли виглядати переконливо в очах читачів, тому що основні джерела з проблеми залишалися в архівах.

Тепер ситуація зовсім інша. У науковому обігу знаходяться десятки томів архівних документів. Якщо ті або інші автори продовжують використовувати для обґрунтування своїх умовиводів лише вибіркові факти, оцінку їх публікацій широкою громадськістю неважко передбачити.

Зі сказаного вище стає зрозумілим, що авторський колектив підсумкового документа “Організація українських націоналістів і Українська повстанська армія. Фаховий висновок робочої групи істориків при Урядовій комісії з вивчення діяльності ОУН і УПА” складається з тих членів робочої групи істориків, які видавали свої праці під її грифом. Це:

О. Веселова	С. Кульчицький
О. Вовк	О. Лисенко
Є. Горбуров	О. Марущенко
Л. Гриневич	В. Нікольський
В. Дзьобак	Г. Папакін
С. Здіорук	І. Патриляк
І. Ільюшин	О. Стельмах
Г. Касьянов	Ю. Шаповал
А. Кентій	М. Шитюк
С. Кокін	З. Яцишин

Однак, текст підсумкового документа робочої групи “Організація українських націоналістів і Українська повстанська армія. Фаховий висновок робочої групи істориків при Урядовій комісії з вивчення діяльності ОУН і УПА” є продуктом спільної творчості науковців, які писали колективну монографію “Організація українських націоналістів і Українська повстанська армія. Історичні нариси”. 14 структурних підрозділів цього документа базуються на розділах вказаної монографії. Первинний текст був підготовлений С. Кульчицьким, після чого кожна рубрика узгоджувалася з автором відповідного розділу монографії. Останній доповнював або змінював текст, керуючись власним баченням тих чи інших складових досліджуваної ним теми.

Слід зауважити, що автори інших розділів колективної монографії висловлювали власні судження з приводу окремих формулювань, на-

Додаток

голосів або висновків, котрі були в тексті, підготовленому С. Кульчицьким і погодженому з автором відповідного розділу. Інакше кажучи, цілковитої узгодженості всього тексту видання усім авторським колективом досягти не вдалося.

Зрештою, про переконливість або непереконливість інтерпретації того чи іншого факту кожний бажаючий може винести власне судження.

С. Кульчицький,
керівник робочої групи істориків
при Урядовій комісії з вивчення діяльності ОУН і УПА,
д-р істор. наук, професор